

Ks. prof. dr hab. Roman Bartnicki, SBP 14

WKŁAD WSPÓŁCZESNYCH BADAŃ NA TEMAT UKRZYŻOWANIA DO ROZUMIENIA EWANGELICZNYCH RELACJI O ŚMIERCI JEZUSA

Współczesne, akademickie studia nad ukrzyżowaniem dotyczyły wielu kwestii, spośród nich niektóre tylko marginesowo zajmowały się także śmiercią Jezusa na krzyżu. Podejmowano różnorodne zagadnienia: kiedy po raz pierwszy zastosowano ukrzyżowanie? [odp: poświadczone jest już w VII w. przed Chr. wśród Medów i Persów]. W jakiej relacji pozostaje rzymskie ukrzyżowanie do innych form karnego zawieszenia ciała? Czy żydowscy przywódcy akceptowali i promowali ukrzyżowanie? Jakich ludzi karano ukrzyżowaniem? Jakie przestępstwa zasługiwały na krzyż? Jak przeprowadzano ukrzyżowanie? Jak starożytni ludzie postrzegali krzyż i ofiary krzyża? Kiedy Rzymianie zaprzestali stosowania kary ukrzyżowania?¹

1. Współczesne badania poświęcone starożytnym ukrzyżowaniom

Grecko-rzymski kontekst ukrzyżowania Jezusa był studiowany w różnych monografiach, poczynając od takich autorów, jak Justus Lipsius (1594)

---

¹ Por. D.W. Chapman, *Crucifixion*, w: D.W. Chapman, E.J. Schnabel, *The Trial and Crucifixion of Jesus. Texts and Commentary* (WUNT 344), Tübingen 2015, s. 299.

i Herman Fulda (1878). W XX wieku szczególnie cennych analiz dokonali Heinz Wolfgang Kuhn² i Martin Hengel³. Ten ostatni podkreślał z emfazą, że ukrzyżowanie było okrutną, bolesną formą egzekucji o barbarzyńskim pochodzeniu; taka kara w zasadzie nie była stosowana wobec obywateli rzymskich, lecz zarezerwowana dla bandytów, rebeliantów i niewolników.

Luis Diez Merino uważał, że saduceusze i esseńczycy akceptowali ukrzyżowanie *ante mortem* jako legalną, żydowską karę, natomiast faryzeusze byli zdania, że takie praktyki wykraczają poza prawo żydowskie⁴. David W. Chapman poprowadził badania w trochę innym kierunku po to, by podkreślić, że w źródłach okresu drugiej świątyni i w źródłach rabinicznych w różny sposób postrzegano krzyż. Wiele spośród tych poglądów na temat ukrzyżowania i ich ofiar pokrywa się z ówczesnymi grecko-rzymskimi koncepcjami, ale żydowska literatura przekazuje również świadectwo innych percepcji w następstwie wpływów Biblii i skutkiem żydowskiego doświadczenia rzymskich ukrzyżowań podczas rzymskich działań wojennych⁵.

W XXI wieku niektórzy badacze zakwestionowali sposób, w jaki starożytne źródła nt. ukrzyżowania studiowane były przez współczesnych uczonych. Na podstawie badań innych uczonych Gunnar Samuelsson twierdził, że nasze najważniejsze źródła często nie dostarczają dosyć informacji, żeby wiedzieć, czy relacjonowane przypadki zawieszenia ciała były dokonywane w naszym rozumieniu egzekucji wykonywanej przez długie, publiczne wystawienie osoby z rękami rozciągniętymi na krzyżu⁶. W odpowiedzi, można stwierdzić, że ostatnia monografia John G. Cooka jest argumentem za tym, że więcej źródeł przekazuje myśl o ukrzyżowaniu, niż przyjmuje to Samuelsson⁷.

² H.W. Kuhn, *Die Kreuzesstrafe während der frühen Kaiserzeit. Ihre Wirklichkeit und Wertung in der Umwelt des Urchristentums*, w: *Religion (Vorkonstantinisches Christentum: Leben und Umwelt Jesu; Neues Testament)* (ANRW II 25/1), red. W. Haase, Berlin–New York 1982, s. 648–793.

³ M. Hengel, *The Cross of the Son of God*, London 1976; tenże, *La crucifixion dans l'antiquité et la folie du message de la croix* (LD 105), tł. A. Chazelle, Paris 1981.

⁴ Najpełniejsze rozwinięcie tezy w: L. Diez Merino, *El suplicio de la cruz en la literatura Judia intertestamental*, LASBF 26 (1976) s. 31–120. Skrót m.in. w L. Diez Merino, *La crocifissione nella letteratura ebraica antica (Periodo intertestamentale)*, w: *La Sapienza della Croce nella Rivelazione e nell'Ecumenismo*, t. 1, Torino 1976, s. 61–68.

⁵ D.W. Chapman, *Ancient Jewish and Christian Perceptions of Crucifixion*, Grand Rapids 2010.

⁶ G. Samuelsson, *Crucifixion in Antiquity: An Inquiry into the Background and Significance of the New Testament Terminology of Crucifixion* (WUNT II 310), wyd. 2, Tübingen 2013.

⁷ J.G. Cook, *Crucifixion in the Mediterranean World* (WUNT 327), Tübingen 2014.

David W. Chapman stwierdził, że dużo (może nawet większość) tekstów starożytnych pisarzy nie przedstawia dokładnie sposobu umierania osób przytwierdzonych do krzyża. Na podstawie starożytnych źródeł trudno ustalić, jaki był dokładny kształt krzyża (łac. *crux*, gr. *stauros*). Wiele starożytnych źródeł używa tej samej terminologii (w dokumentach w jęz. greckim, łacińskim, hebrajskim, aramejskim itd.) na oznaczenie zawieszenia *ante mortem* w znaczeniu egzekucji i zawieszenia *post mortem* w sensie publicznego wystawienia zwłok. Teksty często nie są jednoznaczne i nie jest jasne, czy ciało ofiary było zawieszane przed czy po śmierci. Stąd rodzi się kwestia, jak można zdefiniować starożytne ukrzyżowanie. Otóż większość współczesnych badaczy przyjmuje (często pod wpływem chrześcijańskiej ikonografii), że ukrzyżowanie wiąże się z użyciem drewnianego obiektu w kształcie krzyża (tj. z wertykalną i horyzontalną belką), na którym zawieszony jest człowiek za pomocą gwoździ lub sznurów w celu wykonania długo trwającej egzekucji⁸.

Liczni znawcy medycyny zastanawiali się, co było bezpośrednią przyczyną śmierci Jezusa. Samo wyliczenie różnych hipotez medycznych zajęło Blinzlerowi aż trzy pełne strony⁹. Willibald Bösen napisał: „Jako przyczynę zgonu bierze się pod uwagę w medycynie wiele możliwości, jak wyczerpanie (patrz osłabienie w drodze na Golgotę), skrzepnięcie krwi (patrz utrata krwi po biczowaniu i przygwożdżeniu), szok traumatyczny, uduszenie, ustanie krążenia i pracy serca. Według studium z 1963 r., które Blinzler przedstawiał jako najobszerniejsze, szybką śmierć należy traktować «z dużym prawdopodobieństwem jako skutek zapaści»”¹⁰.

W języku polskim istnieje opracowanie Władysława Sinkiewicza, *Medyczne aspekty śmierci krzyżowej Jezusa – spojrzenie kardiologa*. Tekst został opublikowany najpierw w czasopiśmie „Kardiologia po Dyplomie”, a następnie

---

⁸ D.W. Chapman, *Crucifixion*, s. 301n. S.W. Anthony, *Crucifixion and Death as Spectacle: Umayyad Crucifixion in its Late Antique Context* (AOS 96), New Haven 2014, s. 4–7, stwierdził, że podobnie jest z terminem *šalb* (termin arabski wyrażający ukrzyżowanie, występujący w źródłach z epoki Umajjadów).

⁹ J. Blinzler, *Der Prozeß Jesu. Das jüdische und das römische Gerichtsverfahren gegen Jesus Christus auf Grund der ältesten Zeugnisse dargestellt und beurteilt*, Regensburg 1960², s. 274–277.

¹⁰ W. Bösen, *Ostatni dzień Jezusa z Nazaretu*, tł. W. Moniak, Wrocław–Warszawa–Kraków 2002, s. 329. Autor odwołuje się do: dr med. K.J. Schulte, *Der Tod Jesu in der Sicht der modernen Medizin*, Berliner Medizin 14 (1963) s. 210–220 (cyt. według Blinzler, *Der Prozeß*, wyd. 4, Regensburg 1969, s. 384).

w roczniku „Słowo Krzyża”¹¹. W momencie publikacji autor był doktorem habilitowanym nauk medycznych, ordynatorem Oddziału Kardiologii z Zakładem Diagnostyki Kardiologicznej Szpitala Wojewódzkiego im. dr. J. Bizuela w Bydgoszczy.

Sinkiewicz napisał: „Wydaje się, że przyczyna zgonu Jezusa była złożona, jakkolwiek każdy z opisywanych czynników (wstrząs pourazowy, pokrwotoczny i hipowolemiczny, ostra niewydolność oddechowo-kръżeniowa spowodowana ciężkimi penetrującymi urazami klatki piersiowej, ciężkie zapalenie płuc z płynem wysiękowym w jamie opłucnowej, niewydolność wydechowa spowodowana ukrzyżowaniem, zawał czy groźne zaburzenia rytmu serca) mógł doprowadzić do szybkiego zgonu”¹².

Moim zadaniem, dla dalszych badań niezwykle ważne są dwa dzieła wydane w 2014 r. i 2015 r. w serii WUNT w wydawnictwie Mohr Siebeck. John Granger Cook sporządził obszerny katalog starożytnych źródeł, w których są wypowiedzi o krzyżu¹³. Cook zestawiał najpierw teksty łacińskie (podzielone na trzy okresy: z czasów republiki, z okresu od zabójstwa Cezara do Konstantyna, pisarze po Konstantynie). Rozdział trzeci poświęcił ukrzyżowaniom w tekstach greckich, a rozdział czwarty tekstom hebrajskim i aramejskim. Zamieścił teksty w języku oryginalnym (łacińskim, greckim, hebrajskim czy aramejskim), tłumaczenie na język angielski oraz omówienie (komentarz).

Drugim bardzo ważnym zbiorem tekstów starożytnych jest książka dwóch autorów – Davida W. Chapmana i Eckharda J. Schnabela, *The Trial and Crucifixion of Jesus* (WUNT 344), wyd. Mohr Siebeck (2015)¹⁴. Eckhard J. Schnabel jest autorem części pierwszej (która dotyczy żydowskiego procesu przed Sanhedrynem) i drugiej (proces rzymski przed Piłatem). Obie części Schnabel poprzedził wstępami. We wprowadzeniu do części poświęconej żydowskiemu procesowi przed Sanhedrynem Schnabel stwierdza, że w XX wieku najważniejszym głosem żydowskiego autora w dyskusji nad procesem Jezusa było studium, które Jean Juster poświęcił Żydom w cesarstwie rzymskim¹⁵.

---

¹¹ W. Sinkiewicz, *Medyczne aspekty śmierci krzyżowej Jezusa – spojrzenie kardiologa*, *Kardiologia po Dyplomie* 6 (2007) 3, s. 13–17; tenże, *Medyczne aspekty śmierci krzyżowej Jezusa – spojrzenie kardiologa*, *Słowo Krzyża* 1 (2007) s. 294–303.

¹² Tenże, *Medyczne aspekty śmierci krzyżowej Jezusa*, [Słowo Krzyża], s. 298.

¹³ J.G. Cook *Crucifixion in the Mediterranean World* (WUNT 327), Tübingen 2014.

¹⁴ D.W. Chapman, E.J. Schnabel, *The Trial and Crucifixion of Jesus. Texts and Commentary* (WUNT 344), Tübingen 2015, s. 299.

¹⁵ J. Juster, *Les Juifs dans l'empire romain. Leur conditions juridique, économique et sociale*, t. 1–2, Paris 1914.

Twierdził on, że jerozolimski Sanhedryn, najwyższy żydowski trybunał przed 70 r., miał prawo oskarżać Żydów o przestępstwa zagrożone karą śmierci i miał prawo wykonywać wyroki śmierci¹⁶. Hans Lietzmann w 1931 r. korzystał z wniosków Justera, aby twierdzić, że Marka przedstawienie procesu Jezusa przed Sanhedrynem (Mk 14,55–65) nie ma wartości historycznej. Lietzman rozumował: gdyby Jezus rzeczywiście był sądzony i oskarżony przez Sanhedryn, byłby ukamienowany. Ponieważ Jezus został ukrzyżowany zgodnie z prawem rzymskim, nie był przesłuchiwany ani skazany przez Sanhedryn¹⁷. Sceptycyzm co do historyczności procesu przed Sanhedrynem miał także później zwolenników, ale liczne autorytety: Josef Blinzler, August Strobel, Rudolf Pesch, Raymon Brown, Erika Heusler, Monika Schuol i inni, twierdzili, że faktem był proces albo przepytywanie Jezusa przez arcykapłana i Sanhedryn. Są to fakty, a żydowskie władze – wspólnie z rzymskimi – ponoszą prawną odpowiedzialność za skazanie Jezusa.

Dokumenty przedstawione w części pierwszej były cytowane przez różnych autorów jako teksty użyteczne dla zrozumienia opowiadań Ewangelii o procesie Jezusa/przesłuchaniu przez Sanhedryn. Zostały one zgrupowane w siedmiu działach: 1) Annasz i Kajfasz, dwaj arcykapłani obecni podczas przesłuchania Jezusa przez Sanhedryn, 2) jurysdykcja Sanhedrynu w początkach pierwszego wieku, 3) przestępstwa zagrożone karą śmierci w żydowskim prawie, 4) przesłuchanie świadków, 5) bluźnierstwo w prawie żydowskim, 6) uwodziciele ludu w prawie żydowskim, 7) oskarżenie o czarnoksiężstwo, 8) maltretowanie więźniów w źródłach żydowskich, 9) przenoszenie spraw sądowych.

Teksty dotyczące procesu rzymskiego (część druga) zostały zgrupowane w 10 działach: 1) Poncjusz Piłat, 2) jurysdykcja rzymskich zarządców, 3) przypadki zagrożone karą śmierci w prawie rzymskim, 4) reportaże z postępowania procesowego, 5) języki używane w prowincjonalnych przewodach sądowych, 6) amnestia i *acclamatio populi*, 7) drwiny i bicie kryminalistów, 8) przymus stosowany wobec mieszkańców prowincji, 9) niesienie drzewa krzyża, 10) tytuł (winy).

---

¹⁶ Tamże, t. 2, s. 132–145. Ten pogląd podziela także Emil Schürer, *The History of the Jewish People in the Age of Christ (175 B.C. – A.D. 135)* (revised by G. Vermes, F. Millar, M. Black, and M. Goodman, Edinburgh 1973–1987).

¹⁷ Por. H. Lietzmann, *Der Prozeß Jesu (Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.hist.Klasse 1931 XIV)*, Berlin 1934, s. 313–322.

Trzecią część poświęconą ukrzyżowaniom opracował D.W. Chapman, który zgromadził teksty w podrozdziale 3.2 ze starożytnego Bliskiego Wschodu zawierające wypowiedzi o zawieszeniu ciał (teksty starobabilońskie, Mari, Egipt, Ugarit, Asyria, Asyria w źródłach greckich i rzymskich, Izrael, Filistyni, Persja i Media, Persja i Media w źródłach greckich i rzymskich). W kolejnym podrozdziale 3.3 znalazły się wypowiedzi ze źródeł grecko-rzymskich o barbarzyńcach (Germanie, Brytyjczycy, Trakowie, Armeńczycy, Scytowie, mieszkańcy Indii, Kartagińczycy, Numidyjczycy). W punkcie 3.4 zamieszczone zostały teksty wspominające zawieszenia i ukrzyżowania w klasycznej i hellenistycznej Grecji. W dalszym podrozdziale 3.5 znajdują się teksty wspominające żydowskie zawieszenia i ukrzyżowania. A w punkcie 3.6 są teksty pogrupowane według kategorii ofiar ukrzyżowania w okresie rzymskim (niewolnicy, niewolnicy-buntownicy, kryminaliści – ogólnie, bandyci, narody podbite w czasie wojny, buntownicy, dezercerzy z wojska, niewinni – bohaterowie i męczennicy, chrześcijanie).

Także w tej książce teksty podane są w języku oryginału, tłumaczenie na język angielski oraz komentarz. Zamieszczone są nie tylko teksty greckie, łacińskie, hebrajskie, aramejskie, lecz także akadyjskie, egipskie (w transkrypcji).

2. Wykorzystanie zbiorów starożytnych tekstów o ukrzyżowaniach w opracowaniach biblistycznych

Moim zdaniem te dwa tomy, zawierające tak wiele starożytnych tekstów dotyczących ukrzyżowań, powinny być odąd traktowane jako wydania źródeł. Będą z nich korzystać autorzy komentarzy do Ewangelii oraz monografii biblijnych. Pragnę podać kilka przykładów prac biblistycznych z ostatnich lat, w których skorzystano z tych zbiorów.

W 2017 r. w Mohr Siebeck wydana została książka *Jesus Handbuch*, red. Jens Schröter i Christine Jacobi. Przedstawiając ukrzyżowanie, Sven-Olav Back kilkakrotnie odwołuje się do dzieła Cooka. Dzieło D.W. Chapmana i E.J. Schnabela, wydane w 1915 r., nie jest jeszcze cytowane¹⁸.

---

¹⁸ S.-O. Back, *Kreuzigung und Grablegung Jesu*, w: *Jesus Handbuch*, red. J. Schröter, Ch. Jacobi, Mohr Siebeck, Tübingen 2017, s. 481–486.

W 2019 r. opublikowana została w wydawnictwie Vandenhoeck und Ruprecht praca doktorska: Markus Lau, *Der gekreuzigte Triumphator. Eine motivkritische Studie zum Markusevangelium*¹⁹ (autor jest starszym asystentem w departamencie biblijnym uniwersytetu we Fryburgu (Szwajcaria). Autor ten stwierdził, że T.E. Schmidt²⁰ oraz M. Ebner i B.J. Incigneri rozumieją tekst Mk 15,27 („Razem z Nim ukrzyżowali dwóch złoczyńców, jednego po prawej, drugiego po lewej Jego stronie”) jako aluzję do rzymskich pochodów triumfalnych. Wszyscy trzej mają na uwadze Trio władców wokół i z triumfatorem. Wszyscy trzej dostrzegają aluzję do konkretnych, znanych z historii pochodów triumfalnych. M. Ebner i B.J. Incigneri²¹ niezależnie od siebie dostrzegają aluzję do triumfalnego pochodu Flawianów. Wespazjan i Tytus wjeżdżali do Rzymu na triumfalnych kwadrygach, natomiast Domicjan jechał, siedząc na koniu. Według Ebnera ci trzej stanowili Trio mocy, natomiast Jezus i łotrzy wiszący obok Niego tworzyli Trio niemocy²².

Triumfalny wjazd do Rzymu odbył się w czerwcu 71 r. po Chr. Dumnie zaprezentowała się wówczas dynastia Flawianów. Jako Trio wjeżdżali (BJ 7,152) władcy: Wespazjan (69–79 po Chr.), otoczony przez swoich synów: Tytusa (79–81 po Chr.) i Domicjana (81–96 po Chr.), którzy byli następnymi cesarzami.

Imperatorzy ubrani byli w szaty purpurowe, w wieńcach laurowych. Tłumy podziwiały niesione dzieła sztuki, wyroby ze złota, kości słoniowej, srebra, wspaniałe tkaniny ozdobione drogimi kamieniami, posągi i obrazy. Niesiono przedmioty zabrane ze świątyni jerozolimskiej (m.in. menorę, stół i trąby). Prowadzono niezwykle zwierzęta oraz zastępy jeńców, a wśród nich m.in. pokonanych przywódców powstania: Szymona Bar Giorę i Jana z Giskali. Na końcu jechali na kwadrygach bądź koniach Wespazjan, Tytus i Domicjan.

Pochód zatrzymał się przed świątynią Jowisza na Kapitolu i stał tam długo, dopóki nie obwieszczono, że ścięto głowę Szymona, syna Giory. Dopiero wtedy złożono ofiary i odprawiono modły. Jana prawdopodobnie trzymano

---

¹⁹ M. Lau, *Der gekreuzigte Triumphator. Eine motivkritische Studie zum Markusevangelium*, Göttingen 2019.

²⁰ T.E. Schmidt, *Mk 15, 16–32. The Crucifixion Narrative and the Roman Triumphal Procession*, NTS 41 (1995) s. 1–18 (zob. s. 15)

²¹ B.J. Incigneri, *The Gospel to the Romans. The Setting and Rhetoric of Mark's Gospel* (Biblical Interpretation Series 65), Leiden 2003.

²² M. Ebner, *Evangelium contra Evangelium. Das Markusevangelium und der Aufstieg der Flavier*, Biblische Notizen 116 (2003) s. 28–42; tenże, *Das Markusevangelium*, w: *Einleitung in das Neue Testament* (KStTh 6), red. M. Ebner, S. Schreiber, Stuttgart 2008, 178–179.

w niewoli, przedmioty sakralne zdeponowano w Świątyni Pokoju w Rzymie²³. Oczywiście triumfalny pochód obserwowany był przez tłumy ludzi stojących na ulicach i placach Rzymu.

Wieść o inauguracji panowania nowego władcy ówczesnego świata była dla ówczesnych mieszkańców Imperium Romanum „ewangelią” – dobrą nowiną.

Markus Lau stwierdza, że jeśli – z egzegetami: M. Ebnerem, B.J. Incignirim i T.E. Schmidtem – chce się interpretować Mk 15,27 jako zaszyfrowane odniesienie do historycznych pochodów triumfalnych, to jest to możliwe tylko w łączności z pozostałymi aluzjami Ewangelii Marka do tych pochodów²⁴.

Ustalając znaczenie terminu *lēstēs* u Flawiusza (bandyta, rabuś, partyzant, powstaniec lub buntownik), M. Lau powołuje się m.in. na M. Ebnera, D. Dormeyera oraz na dzieło W. Chapman, E.J. Schnabel, *Trial and Crucifixion of Jesus*.

Stwierdzając w przypisie 146, że ukrzyżowanie było karą za bunt przeciwko ustabilizowanemu porządkowi państwowemu i społecznemu i na tej linii należy szukać dokładnego znaczenia terminu *lēstēs*, M. Lau powołuje się na dzieło Cooka *Crucifixion* oraz opracowanie M. Ebnera.

W 2022 r. opublikowane zostało dzieło: Michael Theobald, *Der Prozess Jesu. Geschichte und Theologie der Passionserzählungen*, Mohr Siebeck, Tübingen 2022, ss. 906²⁵. W zestawie literatury zamieszczone jest drugie wydanie opracowania J.G. Cook, *Crucifixion in the Mediterranean World* (WUNT 327), Tübingen 2018² oraz dzieło D.W. Chapman, E.J. Schnabel, *The Trial and Crucifixion of Jesus*. Autor odwołuje się także do książki M. Lau *Ukrzyżowany Triumfator*.

W ostatnich latach wydanych zostało kilka komentarzy do Ewangelii Marka. Mam komentarz, który opublikował Thomas Söding w serii „Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament”²⁶ (autor katolik, wydawnictwo ewangelickie). Jak wskazuje nazwa serii, jest to podręczny komentarz teologiczny, który nie odwołuje się do tekstów źródłowych. Komentarze o większych ambicjach naukowych z pewnością będą powoływać się na powyższe opracowania.

²³ W następnych latach wzniesiono w Rzymie dwa łuki triumfalne upamiętniające zwycięstwo. Jeden zburzono w XIV lub XV w., drugi stoi do dzisiaj. Jest to słynny Łuk Tytusa z płaskorzeźbą przedstawiającą sakralne przedmioty ze świątyni jerozolimskiej, niesione w pochodzie.

²⁴ M. Lau, *Der gekreuzigte Triumphator*, s. 408.

²⁵ M. Theobald, *Der Prozess Jesu. Geschichte und Theologie der Passionserzählungen*, Mohr Siebeck, Tübingen 2022.

²⁶ T. Söding, *Das Evangelium nach Markus* (Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 2), Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2022.

3. Współczesne ukrzyżowania

W formie uzupełnienia pragnę dodać relację o współczesnych ukrzyżowaniach.

Ostatnim udokumentowanym ukrzyżowaniem w starożytności była egzekucja uzurpatora Calocera w 335 r., przeprowadzona przez siostrzeńca Konstantyna, Dalmatiusa. Później nie zdarzało się to na Zachodzie aż do inwazji Arabów i Berberów na Hiszpanię, kiedy to Musa ukrzyżował w Saragossie patrycjusz i przedstawiciele władz²⁷.

Ukrzyżowania były praktykowane w XIX w. 28 października 1863 r. (środa) w Amoy (Chiny) ukrzyżowano kryminalistę, który porwał młode dziewczęta i sprzedał je po to, by służyły jako prostytutki. Przed ukrzyżowaniem był „biczowany aż do zdarcia skóry z pleców”. Żył jeszcze w sobotę, kiedy to złamane zostały jego nogi i udusił się. Krzyż miał formę rzymską. Skazaniec stał na podpórce, jego stopy i ręce były przybite gwoździami²⁸.

Ukrzyżowanie stosowane było w XIX w. także w Japonii (również wcześniej w tzw. okresie Tokugawa, który trwał od 1603 do 1868 r.). Zachował się XIX-wieczny, japoński zwój, będący kopią XVIII-wiecznego obrazu przedstawiającego ukrzyżowanie z okresu Tokugawa, na którym ręce i nogi Japończyka przymocowane są sznurami do dwóch poprzecznych belek krzyża, a dwaj inni atakują go włóczniami²⁹. Makabryczna fotografia zrobiona ok. 1865–1868 przez Felice Beato pokazuje ukrzyżowanie (jap. *haritsuke* – „rozwieszać”) młodego mężczyzny nazywającego się Sokichi na podobnej konstrukcji jak w poprzednim przypadku. Zabił on syna swojego pana³⁰.

Joe Zias wspomina karę stosowaną podczas I wojny światowej w armii austro-niemieckiej. Więźniowie byli zawieszani (*aufbinden*) przez przymocowanie ich nadgarstków do poprzecznej belki. W konsekwencji doświadczali „słabnięcia mięśni dróg oddechowych” (*asphyxiation*). Ich męczarnia

²⁷ Por. J.G. Cook, *Crucifixion in the Mediterranean World*, s. 416

²⁸ Por. tamże, s. 430n. Autor cytuje fragment z: J. Jones, *On the Punishment of Crucifixion in China*, TESL 3 (1865) s. 138–139. Jones twierdził, że Chińczycy, z którymi rozmawiał, mówili, że ukrzyżowanie jest nowoczesną formą kary. Ze względu na podobieństwa chińskiego ukrzyżowania z opisami Ewangelii sugerował, że pomysł mógł być podpowiedziany przez jezuitów. Innym świadectwem stosowania kary ukrzyżowania w Chinach jest wzmianka w: J. McGowan, *Men and Manners of Modern China*, New York 1912, s. 161n.

²⁹ Por. T. Kōgyō, *Ōkyō ga nanfuku zu mosha*, Tokyo 1890 Reprodukacja zwoju w J.G. Cook, *Crucifixion in the Mediterranean World*, s. 463

³⁰ Por. J.G. Cook, *Crucifixion in the Mediterranean World*, s. 432

prowadząca do śmierci trwała około trzech godzin, a nawet do sześciu, jeśli nadgarstki nie były złęczone³¹.

Podczas II wojny światowej podobne kary stosowane były w niemieckich obozach koncentracyjnych. W Dachau i Buchenwald stosowano karę zwaną *Pfahlhängen* lub *Baumhängen* – zawieszenie na słupie lub drzewie. Według świadectw naocznych świadków, w Dachau więźniowi wiązano ręce z tyłu przy nadgarstkach i zawieszano go, przywiązując do słupa. Ofiary wisiały przez godzinę lub dłużej³². „W Wielki Piątek zawieszono ponad 200 osób na słupach”³³. Fotograf zrobił zdjęcie w obozie w Buchenwald (ryzykował życiem)³⁴.

25 kwietnia 2019 r. podano w Internecie (KAI/Asia News) Rijad, że „Mężczyzna oskarżony o terroryzm został skazany i ukrzyżowany w Arabii Saudyjskiej, przy czym – jak podała miejscowa Rada Ulemów – wyrok i egzekucję wykonano „zgodnie z wymogami szariatu [prawa koranicznego]”. Więzień był jednym z 37 straconych 23 kwietnia 2019 r. w ramach pierwszej od prawie 4 lat tzw. egzekucji masowej, przeprowadzonej o tej samej porze w kilku różnych miastach kraju.

Oficjalne oświadczenie rządu stwierdzało, że przestępcę ukrzyżowano za „uciekanie się do ideologii ekstremistycznej i terrorystycznej” oraz za „tworzenie oddziałów terrorystycznych, zagrażających „pokojowi i bezpieczeństwu społeczeństwa”. Według znawców przedmiotu określenia te wskazują, że wśród skazanych byli dżihadysty sunniccy (m.in. związani z Al-Qaidą) i działacze szyiicy.

Organizacja Amnesty International podała, że jeden ze skazanych miał w chwili aresztowania zaledwie 16 lat. Rada Ulemów, skupiająca czołowych prawników muzułmańskich kraju, usprawiedliwiła zabicie więźniów, twierdząc, że było to „zgodne z szariatem”.

Skazanym zarzucano różne przestępstwa, m.in. ataki na siedziby sił bezpieczeństwa, zabójstwa kilku funkcjonariuszy i policjantów, udział

---

³¹ J. Zias, *Current Archaeological Research in Israel: Death and Disease in Ancient Israel*, BA 54 (1991) s. 147–159, szczeg. s. 154.

³² A. Legrand, *Du gibet du Golgotha à ceux de Dachau*, Médecine et Laboratoire, 19 (Décembre 1952) s. 391–393.

³³ H.M. Malak, *Shavelings in Death Camps. A Polish Priest's Memoir of Imprisonment by the Nazis, 1939–1945*, Jefferson 2012, s. 193.

³⁴ C. König, *Der Dokumentarfilm „KZ Dachau”: Entstehungsgeschichte – Filmanalyse – Geschichtsdeutung*, München 2010, s. 73–74. Por. J.G. Cook, *Crucifixion in the Mediterranean World*, s. 434.

w demonstracjach antyrządowych. Egzekucji dokonano jednocześnie w różnych częściach kraju: w stolicy Rijadzie, w świętych miastach Medynie i Mekce, w środkowym regionie Al-Qassim, zamieszkanym w większości przez sunnitów oraz w prowincji Asir na południu i w części wschodniej, gdzie przeważają szyici.

W Arabii Saudyjskiej karę śmierci wykonuje się zwykle przez publiczne ścięcie skazańca, ale w przypadku najcięższych zbrodni stosuje się ukrzyżowanie. Od czerwca 2017 r. do marca 2018 r. wykonano 133 wyroki. Od 1980 do 2013 r. przeprowadzono ponad 2000 egzekucji. Ponad połowę straconych w tym czasie stanowili cudzoziemcy, głównie migranci, skazani na śmierć za handel narkotykami. Kara śmierci grozi głównie za zabójstwo, uczestnictwo w protestach politycznych, gwałt, apostazję, rozbój, przestępstwa narkotykowe, przejawianie skłonności homoseksualnych.

16 maja 2023 r. w Arabii Saudyjskiej jednego dnia stracono aż 81 osób.

Państwowa Agencja Prasowa Arabii Saudyjskiej poinformowała, że w Arabii Saudyjskiej dokonano ukrzyżowania mężczyzny z Birmy, skazanego za zabójstwo kobiety i inne przestępstwa. Egzekucja została przeprowadzona w świętym mieście Mekka (informacja z dnia 19 września 2023 r.)

W okresie Świąt Wielkanocnych w mediach powtarzane są relacje o ponownych ukrzyżowaniach na Filipinach. Ta tradycja utrzymuje się tam od ponad pół wieku. W Wielki Piątek Filipińczycy odtwarzają mękę Chrystusa. Pochód biczowników idzie ulicami Manili, a gdy dotrze na „Golgotę”, ochotnicy są krzyżowani. Po ok. 10 minutach wiszenia na krzyżu z ciał pokutników wyciąga się 7-centymetrowe gwoździe, a następnie są oni układani na noszach i szybko odwożeni do szpitala. Tak było również 19 kwietnia 2019 r.³⁵

Ks. prof. dr hab. Roman Bartnicki, SBP 14

³⁵ Por. „Biblia. Świat wiedzy”, wydanie specjalne nr 4/2019 (kwiecień–czerwiec), s. 58.